

БИГУН О.Ю., магістрантка

Науковий керівник – **ЗУБЧЕНКО В.В.**, канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У тезах проаналізовано особливості управління фінансовими потоками системи недержавного пенсійного забезпечення.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, недержавний пенсійний фонд, недержавне пенсійне забезпечення, фінансові потоки

Сучасний етап суспільного розвитку вимагає радикальних заходів щодо розвитку та реформування діючої системи пенсійного забезпечення в Україні. Необхідність таких дій зумовлена низкою несприятливих факторів, серед яких: негативні демографічні процеси, старіння країни, зростання кількості пенсіонерів та зменшення кількості працюючих, низький рівень зайнятості тощо, і як наслідок, утворення хронічного дефіциту Пенсійного фонду України.

На сьогоднішній день пенсійна система не може забезпечити гідний рівень пенсії, оскільки коштів, які надходять до пенсійних фондів, недостатньо для покриття виплат пенсіонерам. Тому розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення є найважливішим питанням, що актуалізує проблему забезпечення громадян, які досягли пенсійного віку, достатнім рівнем доходів для запобігання бідності та уникнення ризиків, пов'язаних зі зниженням якості життя. Система недержавного пенсійного забезпечення дозволяє: створити додаткове до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування джерело пенсійних виплат; забезпечити громадянам високий рівень життя при досягненні пенсійного віку; забезпечити формування нових джерел інвестиційних ресурсів для інвестування в різні сектори економіки; створити умови для додаткового стимулювання розвитку ринку капіталів, здешевлення кредитів та підвищення ліквідності фондового ринку; побудувати систему недержавного пенсійного забезпечення України на основі апробованих у світовій практиці принципів та механізмів [1].

Зазначимо, що недержавний пенсійний фонд (НПФ) – юридична особа, що створена у відповідності до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» є неприбутковою організацією (непідприємницьким товариством), функціонує і проводить свою діяльність виключно з ціллю накопичення пенсійних внесків на користь учасників НПФ з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам НПФ у визначеному законодавством порядку [2].

Недержавний пенсійний фонд – це фінансова установа, основною метою діяльності якої є акумулювання коштів вкладників на індивідуальних пенсійних рахунках, їх примноження за рахунок інвестиційного доходу, отриманого в результаті реалізації ефективної інвестиційної діяльності та здійснення за рахунок накопичених коштів додаткових пенсійних виплат учасникам, які досягли пенсійного віку. Особами, що тісно взаємодіють з НПФ, є вкладники, учасники та засновники.

НПФ не здійснює своєї діяльності самостійно. Їх діяльність полягає у залученні коштів (пенсійних внесків), управлінні отриманими коштами (їх розміщенні, інвестуванні)

та здійсненні пенсійних виплат учасникам. Безпосередньо самі НПФ є так званим «грошовим мішком», тобто лише акумулюють внески та визначають фінансові інститути, які забезпечують їх подальшу діяльність. Такими фінансовими інститутами є професійні ліцензовані учасники: компанії з управління активами (КУА), адміністратори НПФ (АНПФ), зберігачі фонду [3].

Зазначимо, що в Державному реєстрі фінансових установ станом на 30.06.2023 р. містилася інформація про 63 недержавні пенсійні фонди та 19 адміністраторів НПФ. Недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 8 регіонах України, а найбільша їх кількість зосереджена у м. Києві – 41, або 70,7% від загальної кількості діючих НПФ.

Загальна кількість учасників НПФ станом на 30.06.2023 р. становила 886,5 тис. осіб (станом на 30.06.2022 – 889,3 тис. осіб), з яких отримали/ отримують пенсійні виплати 92,8 тис. осіб (10,5% від загальної кількості учасників) [4].

Умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення, що здійснюється НПФ, визначаються пенсійними схемами, які розробляються з дотриманням вимог Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» та інших нормативно-правових актів з питань недержавного пенсійного забезпечення [2]. Вважаємо, що укладення пенсійного контракту з НПФ є ефективним способом пенсійного забезпечення, що будується на договірних засадах, добровільності та рівності сторін.

За інформацією Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку станом на 30.06.2023 р. адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 96,3 тис. шт. пенсійних контрактів: з вкладниками – фізичними особами – 89,5 тис. шт.; з вкладниками фізичними особами-підприємцями – 0,1 тис. шт.; з вкладниками – юридичними особами – 6,7 тис. шт. Кількість вкладників станом на 30.06.2023 р. збільшилася порівняно з аналогічним періодом 2022 р. на 0,2% (0,2 тис. вкладників) та станом на 30.06.2022 р. порівняно з аналогічним періодом 2021 р. кількість вкладників збільшилася на 2,9% (2,5 тис. вкладників) [4].

Вважаємо, що одним із основних якісних показників, які характеризують систему недержавного пенсійного забезпечення, є сплачені пенсійні внески. Пенсійні внески до недержавних пенсійних фондів сплачуються у розмірах та у порядку, встановлених пенсійним контрактом, відповідно до умов обраних пенсійних схем. Максимальний розмір пенсійних внесків за пенсійними схемами недержавного пенсійного забезпечення не обмежується. До прикладу, сума пенсійних внесків станом на 30.06.2023 р. становить 2 923,8 млн. грн., збільшившись на 7,1% (194,0 млн. грн.) в порівнянні з аналогічним періодом 2022 р. Порівняно зі станом на 30.06.2021 р. сума пенсійних внесків станом на 30.06.2022 р. збільшилась на 9,3% (233,1 млн. грн.). У загальній сумі пенсійних внесків станом на 30.06.2023 р. основну частину, або 80,6%, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на які припадає 2 355,5 млн. грн. Середній розмір пенсійного внеску за 6 місяців 2023 року на одного вкладника: юридичну особу та фізичну особу – підприємця становить 28 138,32 грн.; фізичну особу становить 562,39 грн.

Загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, станом на 30.06.2023 р. становила 4 481,9 млн. грн., що на 11,8%, або на 474,1 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2022 р. та на 20,7%, або на 769,0 млн. грн. більше в порівнянні з аналогічним періодом 2021 р [4]. Верхні рядки прибутковості упродовж останніх 10 років стабільно займають відкриті НПФ «Емерит-Україна», «Приват Фонд», «ОТП Пенсія», «Династія» та ін.

Варто зазначити, що кожній особі, яка є учасником недержавного пенсійного фонду, при досягненні певного віку надано право на отримання додаткових до

загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат, які здійснюються за рахунок накопичених у недержавному пенсійному фонді та облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку грошових коштів. Необхідно звернути увагу на те, що пенсійні виплати з пенсійного фонду здійснюються незалежно від отримання виплати за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням або з інших джерел. Станом на 30.06.2023 р., за інформацією Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, пенсійні виплати (одноразові та на визначений строк) становили 1 558,0 млн. грн., що на 13,7% більше в порівнянні з аналогічним періодом 2022 р., при цьому одноразові виплати зросли на 7,1%, пенсійні виплати на визначений строк – на 21,1% [4].

У результаті опрацьованих джерел інформації, можна зробити висновок, що низькі показники діяльності недержавних пенсійних фондів зумовлені багатьма чинниками, зокрема: несприятливою макроекономічною та політичною ситуацією, відсутністю розвинутих ринків капіталу й надійних фінансових інструментів, низьким рівнем доходів населення та нерозумінням необхідності заощаджувати на пенсію, необізнаністю щодо діяльності недержавних пенсійних фондів, недостатнім пропагуванням важливості недержавних пенсійних схем, високим рівнем недовіри населення до фінансових інститутів.

На нашу думку, для вирішення існуючих проблем та поліпшення загальних показників діяльності недержавних пенсійних фондів, необхідно підвищити рівень розкриття інформації, більше уваги приділяти нагальній потребі підвищення фінансової обізнаності громадян шляхом надання їм належної фінансової інформації та просвіти, створювати фінансові стимули, надійні інструменти для інвестування, запровадити регулювання ціноутворення цінних паперів, систему автоматичного зарахування до накопичувальної пенсійної системи та прийняти структурні рішення для всього ринку.

Список використаних джерел

1. Система недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Українські Фонди*. URL: <http://surl.li/auscd>.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України № 1057-IV від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372
3. Прилипко С. М. Недержавні пенсійні фонди як професійні учасники інвестування інноваційного розвитку в Україні: *монографія* / за ред. Р.П. Бойчука. Харків: Право, 2014. С. 223-241.
4. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2023. *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку*. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/npf_2_kv-2023.pdf